

Partnerské násilí ve vztazích mladých lidí a teenagerů

V období puberty a adolescence jsou vztahy důležitou součástí socializace a mají veliký vliv na vývoj individuálních norem a hodnot. Zdravé vztahy podporují rozvoj autonomie, zvyšují sebevědomí a umožňují teenagerům a mladým lidem realizovat své různorodé cíle včetně touhy po důvěrnosti a intimitě, vzájemné podpoře, sexuálních zkušenostech a získání sociálního postavení (IzKK-Nachrichten 1/2008, str. 8). Zejména v tomto období formování zažívá mnoho mladých lidí a teenagerů své první zkušenosti s různými typy násilí ve vztahu.

Co je to partnerské násilí ve vztazích mladých lidí?

Jelikož neexistuje žádná jednotná definice partnerského násilí ve vztazích mladých, vycházíme zejména z definice domácího násilí, stejně jako z definice násilí mezi mladými lidmi obecně. Různé výzkumy ukazují, že partnerské násilí ve vztazích mladých lidí je stejně rozšířené jako domácí násilí ve vztazích dospělých. Náš výzkum realizovaný v rámci tohoto projektu Love and Respect, a to prostřednictvím kvantitativního dotazování tisíce lidí ve věku od 16 do 26 let, ukázal, že **s nějakou formou partnerského násilí má zkušenost 33 % mladých lidí.**

V Istanbulské úmluvě je pojem domácího násilí používán pro pojmenování všech forem psychologického, fyzického, sexuálního a ekonomického násilí, které se dějí v rámci rodiny, manželství anebo v jiném emocionálním vztahu (přečtěte si více o Istanbulské úmluvě, o tom, jak upravuje téma násilí ve vztahu, případně o dalších závazných mezinárodních dokumentech týkajících se tohoto tématu v sekci „legislativní rámec“).

Definice domácího násilí od Marianne Schwander se vztahuje především k dospělým, ale popisuje některé aspekty, které se dají uplatnit i u partnerského násilí mladých. Ve zkratce - domácí násilí se děje tam, kde násilná osoba a oběť mají mezi sebou rodinnou vazbu, manželský anebo romantický vztah, a kde se vyskytuje psychologické, fyzické anebo sexuální násilí anebo je tímto násilím vyhrožováno. Dále se ve vztahu projevuje rozdíl v moci, vztah není snadné ukončit a násilné chování se děje v partnerství, které by mělo poskytovat bezpečí (Schwander, 2003). Protože **dynamika násilí ve vztazích mladých má několik zvláštností v porovnání se vztahy dospělých**, tato specifika budou ve zkratce popsána.

O partnerském násilí ve vztazích mladých však hovoříme také i tehdy, pokud není násilí ohraničeno pouze aktuálním partnerským vztahem. **Partnerské násilí mladých lidí**

zahrnuje také násilné chování při „randění“ - tedy při krátkodobých vztazích a násilné chování ze strany bývalého přítele nebo přítelkyně (Averdijk et al. 2014, str. 124). Velice rozšířenou formou násilí ve vztazích mladých je kontrola a omezování možnosti svobodného pohybu partnera/ky. Několik studií ukazuje, že jedna třetina všech teenagerů již zažila nějaký typ kontrolujícího chování a nadměrné žárlivosti (EBG 2017, p. 6-7). Domníváme se, že tyto výsledky lze přičíst faktu, že mladí lidé často považují žárlivost za důkaz lásky, a proto jí nevnímají jako formu násilí (ibid).

Programy prevence partnerského násilí mladých se zaměřují právě na změnu přesvědčení a postojů, které umožňují a normalizují násilí vůči partnerovi/partnerce. Důležitou součástí různých preventivních programů je propagace zdravých a respektujících intimních vztahů, ve kterých partneři/ky vzájemně respektují své individuální hranice, stejně jako je důležité mezi mladými lidmi zvyšovat povědomí o rizikových situacích a důsledcích prožívaného násilí jak u násilných osob, tak u obětí (Averdijk et al. 2014, str. 123).

Jak se partnerské násilí mladých lidí projevuje?

Násilí je více než jen fyzický útok. Jde o komplexní a různorodý jev, kterým mohou být **ovlivnění jedinci ze všech sociálních a ekonomických vrstev**. Formy násilí se pohybují na škále od psychologického, ekonomického, fyzického až po sexuální.

Podle studie ÖIF (rakouský institut pro výzkum rodiny) z roku 2011 jenom 7,4% žen a 14,7% mužů nikdy nezažilo žádnou z těchto forem násilí. Většina lidí naopak zažívá některou ze zmíněných forem násilí (nebo více najednou) velmi brzy. Přibližně tři čtvrtiny všech žen a mužů zapojených do výzkumu zažilo psychické a fyzické násilí již v dětství. Co se týče psychického a fyzického násilí v dětství, výzkum neukázal významné rozdíly dle pohlaví dětí. Naopak co se týče sexuálního násilí, to zažívá více dívek než chlapců - 27,7 % žen uvedlo, že zažilo nějakou formu sexuálního násilí ve věku nižším 16 let, co se týče mužů, totéž zažilo asi 12 % z nich (ÖIF 2011).

Psychické násilí je násilím na emoční úrovni - zahrnuje urážky, vyhrožování, manipulaci, šikanování, stalking a kontrolu. Kulturní a sociální normy v rámci rodiny a společnosti mají veliký vliv na výskyt partnerského násilí mladých. Genderové stereotypy a hodnoty ovlivňují vývoj osobních očekávání týkajících se vztahů a formují citlivost na jednotlivé druhy násilí. Ve vztazích mladých se psychické násilí často odehrává prostřednictvím moderních komunikačních prostředků a sociálních médií.

Stalking se může vyskytovat v různých formách. Příkladem může být: nechtěné telefonáty, dopisy, zprávy, dárky. Taktéž pokud o vás někdo šíří drby, které vás ovlivňují anebo pokud vás někdo pronásleduje.

S násilím se můžeme setkat také v online prostoru - o takovém násilí hovoříme jako o **kybernásilí** anebo kyberstalkingu. Tyto formy násilí se vyskytují ve formě nenávislných emailů, komentářů a příspěvků.

Násilí na internetu je často velmi osobní, ale může být i sexistické, směřováno proti ženám anebo rasistické. Pachatelé obvykle považují za svůj cíl umlčet oběť anebo uplatnit nad ní svou moc. Nejčastějším typem kybernásilí ve vztazích mladých je kontrola - tedy kontrolování telefonu partnera/ky, omezování kontaktu s přáteli a rodinou a monitorování offline aktivit partnera prostřednictvím moderních medií.

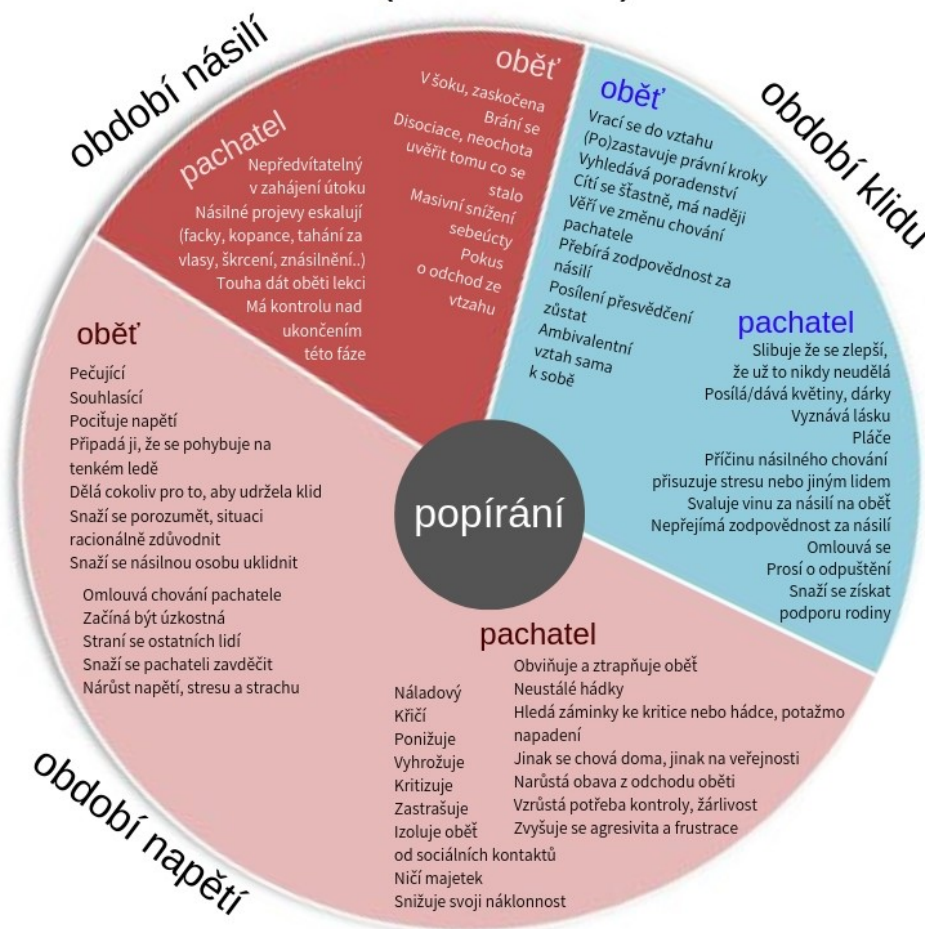
Fyzické násilí je jedním z nejznámějších forem násilí, protože je nejvíce viditelné a je nejjednodušeji identifikovatelné. Zahrnuje bití, strkání, škrabání, kousání a všechny další formy násilného chování za použitím objektů (zbraní) anebo bez nich. Tento typ násilí se často vyskytuje společně i s jinými druhy. Kluci teenageri využívají násilné chování častěji pro získání kontroly nad svoji partnerkou, zatím co holky, ho využívají více na svou obranu. (EBG 2017, str.3).

Ekonomické násilí

Zatímco jsou muži nejčastěji oběťmi násilí na veřejných místech, ženy jsou více ovlivněné násilím ve svých rodinách a jiných blízkých vztazích. Násilníkem je obvykle muž, nejčastěji partner, rodinný příbuzný anebo známy. Vzhledem k tomuto blízkému vztahu mezi pachatelem a obětí může být pro oběť složitější najít pomoci a násilný vztah ukončit nebo z něj odejít.

Partnerské násilí ve vztazích mladých lidí a teenagerů, stejně jako domácí násilí, není ojedinělý anebo náhlý případ násilí. Cyklus partnerského násilí lze přirovnat k zužující se spirále. Jedna fáze navazuje na druhou, poslední fáze navazuje ihned na první, ale období mezi jednotlivými fázemi se zkracují. Velice těžko se tento cyklus přerušuje a utíká se z něj. Všechny fáze se neustále opakují, ale jejich intenzita vzrůstá. Vzniká kruh vytváření závislosti oběti na agresorovi.

CYKLUS (DOMÁCIHO) NÁSILÍ

Obr.1: Model cyklu partnerského násilí

Přečtěte si právní posouzení některých forem partnerského násilí či stalkingu z hlediska české legislativy v sekci „legislativní rámec“.

Důsledky partnerského násilí mladých lidí

Důsledky partnerského násilí mladých jsou různorodé a projevují se u každého jednotlivce jinak. Mohou se objevit krátkodobě, středně dlouho anebo dlouhodobě a mohou se projevovat jak na psychické úrovni, tak na úrovni fyzické. Důsledky prožitého násilí se mohou objevit v průběhu života a mohou se týkat promítat do různých oblastí. Násilí může ovlivnit či zapříčinit vztahové problémy, sexuální dysfunkce, problémy se závislostmi, narušené adaptace, deprese, poruchy příjmu potravy, úzkostné poruchy a mohou jinak ohrožovat životy mnohých dospělých či dospívajících jedinců. Důsledky násilí se tak nedotýkají jen jednotlivců, ale mohou ovlivnit celé sociální okolí. Klíčovou roli tak zde hraje prevence partnerského násilí mladých, která přímo dopadá jak na životy jednotlivců na tak na celou společnost a ekonomii potažmo (Fegert et al. 2013, str. 51). Dle našeho výzkumu pouze necelá třetina mladých lidí, kteří jsou dlouhodobě vystaveni působení některé z forem partnerského násilí, nepocítí v důsledku násilí ve vztahu žádné z uvedených dopadů na svůj osobní život nebo své zdraví. Někteří však naopak zažijí více ze zmíněných dopadů. Nejčastěji se nemohou kvůli násilí dlouhodoběji soustředit na své studium, školu nebo na svou práci (43 %). U přibližně každého čtvrtého chlapce nebo dívky se projeví anorexie nebo výrazný úbytek váhy (26 %). Dokonce 16 % mladých lidí napadají v důsledku násilí myšlenky na sebevraždu.

Sexuální násilí a násilí ve vztazích mladistvých

Kde začíná sexuální násilí?

Studie z roku 2001 (AAUW 2001, gtd. in Allroggen et al. 2011, str. 17), která se zabývala motivy sexuálního obtěžování, ukázala, že mnoho teenagerů neví, kde sexuální násilí začíná a co se považuje za běžné: 43 % zapojených chlapců a 34 % dívek uvedlo, že „nešlo o nic vážného“, šlo o něco co „dělá hodně lidí“ anebo, že je to „součástí školního života“. Z 10 % chlapců a 12 % dívek, kteří chtěli uplatnit svou moc nad jinými, se jako motivem pro sexuální obtěžování a násilí ukázal být zájem o to, navázat s jejich „obětí“ vztah. Někteří respondenti například řekli: „Měl/a sem zájem o tu osobu, myslel/a jsem si, že se to té osobě líbí a chtěl/a sem s tou osobou chodit“. Toto tedy ukazuje pokus o navázání kontaktu a touhu po vztahu s danou osobou. Stejně tak to poukazuje na fakt, že mladí lidé a teenageři jsou si někdy nejistí nebo nevědomi způsobů komunikace s ostatními a nevědí, jaké chování je pro první kontakt, vytváření společné dohody o povaze vztahu a jeho případné budování adekvátní. Tlak vrstevníků zde hraje klíčovou roli a nemůže být podceňován. 23-24 % teenagerů uvedlo, že bylo do sexuálního obtěžování motivováno a nabádáno přáteli (ibid). Tato data dokazují, že je velmi důležité zvyšovat povědomí mladých lidí a teenagerů o tom, jak se vcítit do jiných lidí a vysvětlovat, kde je hranice mezi běžným chováním ve vztahu a sexuálním násilím.

Sexting, tedy zasílání obrázků a zpráv se sexuálním charakterem či obsahem, hraje důležitou roli ve spojení se zkušenostmi se sexuálním násilím mezi mladými lidmi. Evropský dotazník, ve kterém bylo dotazováno 4564 teenagerů z Bulharska, Kypru, Anglie, Itálie a Norska ve věku 14-17 let by mohl prokázat jasnou korelaci mezi sextingem a zkušenostmi s násilím v skutečném životě. I přes velké rozdíly mezi zkušenostmi teenagerů v různých zemích, u těch, kteří nahlásili skutečnost, že se nachází v násilném vztahu, bylo také dvakrát tak větší riziko, že obdrželi či dostávají (nebo sami zaslali) fotku či zprávu sexuálního charakteru. Významná část dotazovaných dívek uvedla, že obrázky anebo zprávy, které zaslaly partnerovi, byly dále přeposílány jiným lidem (STIR 2015).

Sexuální zdraví a sexuální násilí mezi teenagery:

Mezinárodní studie a kriminální statistiky objasňují, že většina sexuálních napadení směřovaných vůči mladým lidem je právě páchána také ze strany mladých. Příčiny toho jsou komplexní a mohou být, mimo jiného, spojeny s neadekvátním sexuálním vzděláváním, mohou vycházet z normalizace porušování hranic nebo z nedostatku možností, kde by se mohli teenageři a mladí lidé bezpečně informovat nebo hovořit o lásce, vztazích, sexualitě a jak by mohli budovat pozitivní postoj k těmto tématům (Hazissa 2017).

Jednou z relevantních výzev dospívání je vývoj zdravé a zralé sexuality. Sexuální zdraví zahrnuje nejen vyhýbání se negativním důsledkům při pohlavním styku (jako je například infekce ze sexuálně přenosných nemocí a nechtěné těhotenství), ale na druhé straně také zdravou sexualitu. Ta je založená na postojích, zkušenostech a znalostech o sexualitě (Doherty et al. gtd. in BMG 2015, str. 54). Definice od Světové zdravotnické organizace z roku 1975 již zahrnuje pohled, že sexuální zdraví se netýká pouze stránky fyzické, ale zahrnuje také emocionální, mentální a sociální aspekty (BZGA 2011, str. 19).

V publikaci vydané Evropskou regionální kanceláří Světové zdravotnické organizace a BZgA (Federální Centrum pro zdravotnické vzdělávání v Německu), je sexuální vzdělávání považováno za důležitou součást všeobecné podpory zdraví, protože nejen přispívá k vyhýbání se negativním důsledkům sexuality díky svým preventivním opatřením, ale také pomáhá zlepšovat kvalitu života, zdraví a duševní pohody obecně (ibid, str. 7).

„Holistický přístup vnímá sexualitu jako lidský potenciál, jako všeobecnou životní energii, která pomáhá dětem a adolescentům v rozvoji základních dovedností, s nimiž mohou sami určit svou sexualitu a vztahy v různých vývojových stádiích. To je pak povzbuzuje k prožívání sexuality a vztahů naplňujícím a zodpovědným způsobem. Tyto dovednosti jsou později velmi důležité, a to zejména ve spojitosti s ochranou před možnými riziky.“ (BZGA 2011, str. 5-6).

Jedním z možných rizik je sexuální násilí. Sexuální násilí mezi mladými lidmi a teenagery je relevantním problémem společnosti. Například v USA jsou podle Katze více než 50 % obětí všech sexuálních násilných činů děti a 20 % všech znásilnění jsou páčány teenagery ve věku méně než 18 let (Katz 1990). Tato čísla jsou podložena americkou studií, podle které jsou 1 z 5 znásilnění a 30-50% případů sexuálního zneužívání páčány teenagery nebo mladými lidmi (Eisner & Ribeoud 1990). Další průzkum z USA z roku 2009 realizovaný mezi studenty středních škol ukázal, že 50% dívek a přibližně 25% chlapců již zažilo násilné chování na střední škole. 5,4 % z dotazovaných studentů ve věku 12 až 19 let označilo sebe sama za původce sexuálně násilného chování (vgl. Harlander et al. 2011, S.20).

Důležitá stádia psychosociálního vývoje zahrnují také vývoj nezávislé sexuální identity, kterou si jedinec určí dle sebe sama, schopnost rozlišovat své emoce a učit se empatie s ostatními lidmi, stejně tak jako rozvoj sexuality: pro teenagery a mladé lidi je nezbytné naučit se prožívat svou sexualitu způsobem, který je sociálně akceptovatelný, sebeurčující ale taky zodpovědný. Je to tedy otázka schopnosti prožívat sexualitu konsenzuálním způsobem, přičemž se rozvoj této schopnosti zdá být pro některé teenagery a mladé lidi náročným úkolem.

Ve výše uvedené studii uvedla velká část sexuálně aktivních teenagerů (téměř 40 %), že nebyli schopni určit, jak daleko jsou odhodláni zajít, tedy že vnímali sebe sama jako silně ovlivňováni jinými (tedy například partnerem) (Harlander et al. 2011, str. 20). Můžeme proto mluvit o „šedé oblasti“, která popisuje, že adolescenti často provádějí sexuální aktivity „dobrovolně“, zkoušejí je a tím se dostávají za své osobní hranice. Některé z těchto aktivit nemusí být daným jedincem vnímány jako sexuální násilí, stejně tak ale nemusí být vnímány jako provedené na základě vlastního rozhodnutí. Znamená to tedy, že existuje jen tenká hranice mezi vlastním rozhodnutím a heteronomií, mezi dobrovolností a donucením.

Protože jsou tyto vzorce chování velmi genderované (týkají se ve větší míře dívek a žen), je důležitým aspektem prevence sexuálního násilí právě podpora dívek v tom, aby samy zjistily, co chtějí a uměly to komunikovat. U chlapců je pak nutná podpora zodpovědného chování. U obou pohlaví je pak důležité podporovat, aby všechna rozhodnutí činili mladí lidé a teenageři zodpovědně a aby zároveň zpochybňovali a přehodnocovali tradiční role (ibid.).

Závěr - proč se zaměřovat na prevenci sexuálního násilí ve spojitosti s partnerským násilím mladých?

Na základě výše uvedených výsledků můžeme konstatovat následovné: zvyšování povědomí o sexuálním zdraví a edukace teenagerů se při prevenci partnerského násilí mladých ukazuje jako nevyhnutelná. Konsenzuální sexualita, respektování partnerova/partnerčina soukromí a akceptovatelné chování podle představ a tužeb partnera/ky jsou oblasti, ve kterých se někteří teenageři a mladí lidé musí hodně učit. Jde však o úkol celé společnosti - začít diskutovat o zdravých vztazích a zvyšovat povědomí o partnerském násilí mladých. Obrovské zdravotní důsledky, které s prožívaným násilím souvisí, dokazují, že preventivní a intervenční opatření mají vysokou prioritu pro dosažení změn ve vztazích a předcházení negativních důsledků. My jako odborníci máme zodpovědnost za to, abychom byli dostupní jako kontaktní osoby, a abychom informovali o adekvátním poradenství a pomocných službách.

Seznam zdrojů:

- Allroggen, Marc/Spröber, Nina/Rau, Thea/Fegert, Jörg M. (2011): Sexuelle Gewalt unter Kindern und Jugendlichen. Ursachen und Folgen. Eine Expertise der Klinik für Kinder- und Jugendpsychiatrie/Psychotherapie, 2. Erweiterte Auflage. Universitätsklinikum Ulm.
- Autonome Österreichische Frauenhäuser (2018): Zahlen und Daten, Stand August 2018, Downloaded on 25.09.2018: <https://www.aof.at/index.php/zahlen-und-daten>
- Bundeskriminalamt (2016): Polizeiliche Kriminalstatistik. Downloaded on 24.10.2018: www.bka.de
- Bundesministerium für Gesundheit (BMG) (2015): Gesundheit und Gesundheitsverhalten von österreichischen Schülerinnen und Schülern. Ergebnisse des WHO-HBSC-Survey 2014, p. 54. Vienna
- Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA) (2011): WHO-Büro für Europa und BZgA: Standards für die Sexuaufklärung in Europa. Rahmenkonzept für politische Entscheidungsträger, Bildungseinrichtungen, Gesundheitsbehörden, Expertinnen und Experten. Köln.
- Eisner, Manuel/Ribeoud, Denis (2006): Tabuisierte sexuelle Gewalt unter Jugendlichen, Neue Züricher Zeitung from the 28.11.2006, p. 55
- Harlander, Eva/Maier-Wailand, Petra/Seidler, Yvonne/Wochele, Christian (2011): Sexuelle Gesundheit von Jugendlichen. Downloaded on 07.11.2018: www.hazissa.at
- Hazissa (Hg.) (2017): Survey of the sexual health of adolescents and young adults. Downloaded on 24.10.2018: <http://www.european-flirt-expert.eu/de/produkte/studie/>
- Katz, Roger C. (1990): Psychosocial adjustment problems in adolescent child molesters. Child Abuse and Neglect, 14, p. 567-575.
- Schrenk, Eva/Seidler, Yvonne (2018): Sexualisierte Gewalt und Prävention: Wissen schützt! Eine Erhebung zur Situation in Österreich. Diss., Karl-Franzens-University Graz.
- Statistik Austria (2016): Verurteilungsstatistik, Downloaded on 24.10.2018: www.statcube.at
- STIR Safeguarding Teenage Intimate Relationships (2015): Briefing paper 2. Downloaded on 24.10.2018: <http://stiritup.eu/project/>
- Averdijk/Margit, Eisner/Manuel, Luciano/Eva, Valdebenito/Sara, Obsuth/Ingrid (2014): Wirksame Gewaltprävention. Eine Übersicht zum internationalen Wissenstand.

Downloaded on 9.11.2018:
http://www.jugendundgewalt.ch/fileadmin/user_upload_jug/3_Good_Practice/Handbuch/%C3%9Cbersicht_wirksame_Gewaltpr%C3%A4vention.pdf

EBG - Eidgenössisches Büro für die Gleichstellung von Frau und Mann (2017): Informationsblatt 18. Gewalt in jugendlichen Paarbeziehungen. Downloaded on 07.11.2018:
<https://www.ebg.admin.ch/ebg/de/home/dokumentation/publikationen/publikationen-zu-gewalt/informationsblaetter-haeusliche-gewalt.html>

Fegert, Jörg M./Miriam Rassenhofer/Thekla Schneider/Alexander Seitz/Nina Spröber (2013): Sexueller Kindesmissbrauch - Zeugnisse, Botschaften, Konsequenzen. Weinheim/Basel.

IzKK-Nachrichten - Informationszentrum für Kindesmisshandlung und Kindervernachlässigung (2008): Sexuelle Gewalterfahrungen im Jugendalter. Downloaded: https://www.dji.de/fileadmin/user_upload/bibs/izkknachrichten08.pdf [9.11.2018]

Schwandner, Marianne (2003): Interventionsprojekt gegen häusliche Gewalt: Neue Erkenntnisse - Neue Instrumente. In: Schweizer Zeitschrift für Strafrecht, Band 121, Heft 2. Bern

Österreichisches Institut für Familienforschung (2011): Gewalt in der Familie und im nahen sozialen Umfeld. Österreichische Prävalenzstudie zur Gewalt an Frauen und Männern. University Vienna